

Kulturdepartementet
Postboks 8030 Dep
0030 OSLO

Filnavn:
Kopi til:

Vår ref.: 19/229
Deres ref.:

Dato: 27.11.2019

HØRINGSSVAR- FORSLAG TIL NY LOV OM SAMFUNNSDOKUMENTASJON OG ARKIVER

IKA Østfold (Østfold interkommunale arkivselskap IKS) har mottatt til høring NOU 2019:9 Fra Kalveskinn til datasjø – ny lov om samfunnsdokumentasjon og arkiver. IKA Østfold er et interkommunalt arkivselskap, og er en arkivinstitusjon for 17 kommuner i Østfold og Østfold fylkeskommune. Kommunene er også høringsinstanser og gir derfor sine egne høringsuttalelser.

IKA Østfold synes at lovforslaget er veldig bra og at utvalget har gjort et godt og grundig arbeid. Man har i stor grad hensyntatt at arkivsektoren er svært berørt av den store digitaliseringen som foregår. Høringsuttalelsen vil ta utgangspunkt i de paragrafer som IKA Østfold har noen bemerkninger til.

§ 1 Lovens formål

Formålet er utvidet i forhold til nåværende lov, og ved å bruke formuleringer som «bevare og videreutvikle Norge som rettsstat og demokrati» setter man et fokus på hvor viktig denne loven er både med hensyn til enkeltmennesker og allmennheten for øvrig. Tilgjengeliggjøring blir et hovedformål og ikke bare langtidsbevaring av dokumentasjon. IKA Østfold som arkivinstitusjon vil måtte ha et stort fokus på å ta vare på og gjøre arkivene tilgjengelige. Det vil bli krevende for arkivinstitusjonene å oppfylle en digital tilgjengeliggjøring av arkivene, men som vil være en helt avgjørende forutsetning for at man skal kunne bruke arkivene slik lovens formål legger opp til. Tilgjengeliggjøring bør derfor komme enda tydeligere frem i formålet.

§ 2 Virkeområde

Virkeområdet er utvidet i forhold til gjeldende lov og er i tråd med dagens offentleglov. Stadig flere offentlige tjenester blir privatisert, og for å kunne utvikle kunnskap om kulturarv, kulturelt mangfold og grunnleggende samfunnsforhold så må man også bevare privatarkiver. Ved at private virksomheter ikke har behovd å ta vare på sine arkiver, har vært en dårlig løsning og har medført at man har mistet en del av enkeltpersoners rettighetsdokumentasjon og vår nære historie.

Mange private virksomheter, organisasjoner og enkeltpersoner danner arkiver, og det burde åpnes for at arkivinstitusjoner i større grad enn i dag kan tilby langtidsbevaring. Mange fylker har i dag utarbeidet bevaringsplaner på privatarkivfeltet, og disse planene vil kunne gi et godt grunnlag for å fastsette bevaringsverdien på de enkelte privatarkivene. Hvis det er en sektor som ikke er representert eller i liten grad er representert i arkivene, burde den fylkeskoordinerende institusjonen for privatarkiver kunne tilby langtidsbevaring.

IKA Østfold opplever til stadighet å bli kontaktet av private institusjoner og foreninger som ønsker å langtidsbevare sine arkiver. Hvis man ønsker å forstå samtid og fortid og bevare og videreutvikle Norge som rettsstat og demokrati, vil det gi et begrenset bilde når man unntar for store deler av privat virksomhet. Lovens virkeområde burde derfor gå enda lenger, og omfatte mer av privat virksomhet enn lovforslaget legger opp til. Kravene burde ikke nødvendigvis pålegges i dannelsesfasen av arkivene, men at det ble lagt til rette for at arkivinstitusjoner kunne ta i mot og langtidsbevare privatarkivene som faller utenom det foreslåtte virkeområdet. Utfordringen er at det per i dag ikke finnes ressurser, og at ansvaret ikke er tydelig nok når det gjelder langtidsbevaring av privatarkiver.

§ 6 Dokumentasjonsstrategi

Internkontrollen påhviler virksomhetens øverste ledelse i følge kommuneloven. I en internkontroll ligger også personvernforordningen, som hører naturlig inn i dokumentasjonsforvaltningen. At dokumentasjonsforvaltning blir en del av internkontrollen på andre tilgrensende områder vil gjøre at man får løftet fram betydningen av dokumentflyt og dokumentfangst. Man får en god samling av flere arbeidsprosesser i samme kontroll.

IKA Østfold mener at det er fornuftig å legge arkivplan inn i virksomhetenes dokumentasjonsstrategi. På den måten kan man få et større fokus på arkivarbeidet og dokumentasjonsforvaltningen, og at ansvaret blir plassert hos det øverste organet i virksomheten. Ved at dokumentasjonsstrategien skal vedtas av øverste ledelse, vil det være avgjørende at de interne arbeidsprosessene og styringsdokumentene stemmer overens med virksomhetenes dokumentasjonsstrategi. At den skal vedtas minst hvert fjerde år gjør at dette kan bli et godt styringsverktøy.

§ 7 Dokumentasjon i felles systemer.

Når flere virksomheter produserer dokumentasjon i felles systemer, skal de avtale hvem som har ansvar for å ivareta pliktene etter denne loven. Her har tidligere regelverk i liten grad tilrettelagt for etablering av fellesløsninger, og det er en stor forbedring at denne loven sier at man skal ha en avtale om hvem som har ansvaret. For arkivenes del er det viktig at det blir en virksomhet som får ansvaret for hele systemet og dokumentasjonen som ligger her. Nåværende regelverk gjør at ansvar for informasjonen i systemene blir fordelt mellom flere som medfører usammenhengende arkiver.

§ 8 Plikt til å dokumentere virksomhetens kommunikasjon.

Bestemmelsen er ny og viderefører ikke plikten til journalføring av virksomhetens inn- og utgående korrespondanse. IKA Østfold mener at det er riktig å ta bort ordet journalføring og erstatte det med «å dokumentere virksomhetens kommunikasjon». Journalføring av inn- og utgående korrespondanse passer ikke lenger like godt inn i vår digitale verden og måten man kommuniserer på. Man trenger verktøy som legger til rette for manuelle eller automatiserte prosesser for lagring av virksomhetenes data og metadata på en bedre måte enn man gjør i dag. Utfordringen blir å utarbeide løsninger som

kan ivareta både dokumentasjonsforvaltningen, men også innsynsløsninger som offentlighetsloven krever. Dagens journaler og postlister har gitt allmennheten en mulighet til innsyn i deler av virksomhetens dokumentforvaltning, men mye av informasjon og dokumentasjon har ikke kommet med her. For å kunne oppfylle offentlighetslovens krav til innsyn trengs det nye søkemuligheter og verktøy som journalister og publikum ellers kan bruke for å få innsyn i forvaltningens dokumentforvaltning.

§ 9 Plikt til å dokumentere informasjonssystemer, databaser og registre mv.

3. ved overføring til langtidsbevaring i arkivinstitusjon skal beskrivelsene som nevnt i første og annet ledd følge med. IKA Østfold mener at det er bra at dette konkretiseres slik at arkivinstitusjonenes arbeid rundt langtidsbevaring, og de tekniske beskrivelsene av systemene, ikke blir møtt av usikkerhet rundt opphavsrett, eller blir hindret av taushetsplikt om forretningshemmeligheter.

§ 21 Overføring av digital dokumentasjon til utlandet.

For å kunne garantere Norge god sikring av sine arkiver, må man stille høye krav til lagring. Offentlige virksomheter vil ha behov for veiledning, eller aller helst standardkontrakter utarbeidet av nasjonal myndighet slik at man kan være trygg på at man har vurdert de samme risiko- og sårbarhetsaspektene, og har de samme kontraktsvilkårene. Virksomhetene må være trygge på at de digitale arkivene blir lagret på en sikker måte. Lagring av data fra Norge burde begrenses til EØS-området som må anses som tryggest og som har politiske stabile forhold. Langtidsbevaring av data bør være i Norge, i alle fall ved en kopi slik utvalget foreslår. Det er snakk om lagring i flere generasjoner og hundreår, og avtaler og skyleverandører kan ikke forventes å bestå like lenge. Det er også knyttet tekniske utfordringer til langtidslagring som i dag er under utvikling, men som helt sikkert kommer til å endre seg. Skylagring for arkiver som er i en produksjonsfase anses som mindre problematisk, enn langtidslagring av arkiver over flere generasjoner. Derfor mener IKA Østfold at en kopi av arkiver som skal langtidslagres, bør lagres i Norge for å trygge fremtidige generasjoners tilgang til arkivene.

§ 24 Behandling av personopplysninger for arkivformål i allmennhetens interesse

IKA Østfold som arkivinstitusjon er fornøyd med at det slås fast i lovforslaget at man har rettslig grunnlag til å være behandlingsansvarlig for behandling av personopplysninger for arkivformål i allmennhetens interesse. For at vi skal kunne utføre selskapets samfunnsansvar, er det behov for at dette må ligge til grunn. Det er nødvendig at loven gir arkivinstitusjoner trygghet for at de har behandlingsgrunnlag for ivaretagelse av arkiver man er satt til å ta vare på.

§ 28 Ansvar for langtidsbevaring og tilgjengeliggjøring.

I § 28 nr. 2) står det at Nasjonalarkivet skal tilby kommuner og fylkeskommuner langtidsbevaring av digitale arkiver til selvkost. Slik avtale kan også inkludere tilgjengeliggjøring. IKA Østfold tolker lovforslaget dithen at man ser for seg en «sammenslåing» av ressurser som omhandler digital langtidsbevaring, mens tjenester som testing, arkivbeskrivelser m.m. vil ikke bli omfattet av dette. Lovutvalget mener at ved å samle ressurser og kompetanse, vil man ha potensiale til besparelser i kommunal sektor ved etablering av en felles infrastruktur for langtidsbevaring av digitale arkiver. IKA Østfold mener det er fornuftig å samle spesialkompetansen, og som da må omhandle hele

arkivsektorens behov. Det er sannsynlig at ved bruk av felles tjenester og infrastruktur unngår samfunnet ekstra kostnader til ulike parallelle løsninger. IKA Østfold har ikke gått inn på hvordan dette bør organiseres, men ser en nødvendighet av en samling av disse spesialressursene for hele arkivsektoren i Norge.

§ 29 Mediekonvertering

IKA Østfold ser nødvendigheten av å digitalisere for så å destruere. Ved at man setter en grense ved 1950 anser man det som uproblematisk å destruere etter digitalisering. Ved at papirarkiver blir digitalisert vil det gjøre dem svært mye bedre tilgjengelig enn de er i dag. Man får helt andre søkemuligheter og lettere tilgjengelighet til arkivene. Det ser man av de store «besøkende» man har i de arkivene som allerede er digitalisert. Mange av disse besøkende ville ikke tatt turen til lesesalen. En digitalisering vil gjøre arkivene kjent for et større publikum, og man får formidlet arkiver på en helt annen måte enn ved besøk på lesesal.

Det blir lettere å kunne oppfylle lovens formålsparagraf gjennom digitalisering av arkiver ved at de blir lettere tilgjengelig og kan bli mer kjent. Digitalisere for destruksjon minsker også behovet for stadig å måtte bygge ut depoter. Nasjonalarkivet bør i forlengelsen av ønsket om økt digitalisering av eldre arkiver for tilgjengeliggjøring, også ta et ansvar for gode fellesløsninger for langtidslagring av disse dataene etter mediekonverteringen. Tilsvarende på samme måte som det nå foreslås å legge til rette for å kunne tilby langtidslagring for data fra de digitalt skapte arkivene. Det er et allment ønske om økt mediekonvertering og tilgjengeliggjøring av papirarkiver, men det er en krevende jobb å skulle vedlikeholde alle typer digitalisert materiale over tid, og «sentraliserte» lagringsløsninger vil kunne forenkle og effektivisere digitaliseringsarbeidet for kommunale arkivinstitusjoner i Norge.

§ 34 Koordineringsansvar for langtidsbevaring av private arkiver

Nr. 2) Fylkeskommunen har ansvar for å koordinere arbeidet med private arkiver av regional betydning. Fylkeskommunen sørger for langtidsbevaring av private arkiver av vesentlig regional betydning. IKA Østfold mener at man burde vært mye mer tydelig på fylkeskommunenes ansvar. Man burde skrive skal sørge for langtidsbevaring av privatarkiver. Slik det står nå kan det tolkes at det ikke er et krav, men en oppfordring. Det bør være et krav, og at de faktisk får et økonomisk ansvar for at privatarkiver blir langtidsbevart i henhold til lovverket. Hvis man skal forsøke å sikre privatarkivene bedre enn man har gjort til nå, må man stille krav til fylkeskommunene slik at de tar ansvar. Ved plassering av ansvar hos fylkeskommunene vil interkommunale arkivinstitusjoner kunne påta seg å langtidsbevare privatarkiver på vegne av fylkeskommunen.

Avslutning

Offentlige og private arkiver gir et viktig bilde av vår felles kulturarv. De er nødvendige for at vi som samfunn skal kunne forstå og få innsikt i vårt demokrati og mangfold. Framtidige bruksmåter vil bare i begrenset omfang være mulig å forutse, og bruken vil sannsynligvis endre seg over tid.

Ved fremveksten av velferdsstaten og rettighetssamfunnet på slutten av 1800-tallet har arkivene fått en sentral rolle. Arkivene har utviklet seg til å ivareta ikke bare forvaltningens interesser, men også innbyggernes rettigheter og behov for dokumentasjon. Behov for innsyn i rettighetsdokumentasjon vil medføre at man forventer en enkelt digital tilgang til arkivene. Det vil medføre et enda større arbeid for arkivinstitusjoner ved tilrettelegging av papirbaserte arkiver.

IKA Østfold ser frem i mot at det endelige lovforslaget blir vedtatt, da dette er en etterlengtet revidering av et utdatert lovverk. Selskapet er særlig fornøyd med § 1 formålet med loven og synes at den er blitt ganske dekkende i sin generelle form.

Med hilsen

Lene-Kari Bjerketvedt
Daglig leder

